

Вікторія Гришко,

кандидат педагогічних наук,
Національний університет водного господарства та
природокористування, м. Рівне

Анна Борейчук,

Національний університет водного господарства та
природокористування, м. Рівне

РОЛЬ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ У ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА» (НА ОСНОВІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ)

У статті проаналізовано роль засобів навчання у викладанні дисципліни «Основи римського приватного права», розкрито її значення у професійному розвитку майбутніх правознавців, а саме – формуванні в них необхідних базових компетентностей. Авторами доводиться, що їх формуванню найефективніше сприяють: історичні документи, фотографія, схеми, таблиці, складання історичного портрету, інформаційно-комунікаційні засоби.

***Ключові слова:** навчальний процес, майбутні правознавці, засоби навчання, базові компетентності, Основи римського приватного права.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасні політичні та економічні події в Україні зумовлюють формування нових, більш поліфункціональних вимог до компетентності майбутніх правознавців; переосмислення процесу їх професійної підготовки та її відповідності реаліям сьогодення. Випускники вищих юридичних навчальних закладів мають не лише уміти використовувати власні знання, а й бути готовими змінюватися й адаптуватися до нових потреб ринку праці, активно діяти, швидко приймати рішення та навчатися протягом життя, робити висновки з історичного досвіду, аналізувати помилки історії та намагатися подолати їх наслідки сьогодні.

Стратегічні завдання та вимоги до рівня професійної підготовки майбутніх фахівців визначені у Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті та основних засадах розвитку вищої освіти України в контексті Болонського

процесу (постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій»), де зазначається, що більшість складових професійної компетентності майбутнього фахівця формуються і розвиваються в процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі.

Важливе місце в цьому процесі посідають базові компетентності особистості, яким відведено провідну роль у вирішенні різнопланових особистісних і професійних проблем. Саме тому у сучасних вищих навчальних закладах необхідно створювати умови для формування та розвитку базових компетентностей майбутнього правознавця та посилити значну увагу до викладання дисципліни «Основи римського приватного права», оскільки саме в процесі її вивчення відбувається розвиток інтересу студентів до обраної професії, знайомство з основними термінами та поняттями, державо- та правотворчими процесами в світі, які вплинули і на розвиток української правової системи та державності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблем та на які опираються автори. Проблема формування компетентностей юриста стали об'єктом дослідження Н. Кожем'яко, А. Білоножко, Г. Бояринцевої, В. Савіщенко, А. Хуторського, І. Зимньої, О. Калиїти, Г. Яворської та ін. Педагогічні, організаційні та дидактичні умови навчально-виховного процесу юридичного вищого навчального закладу досліджують О. Василенко, М. Городиський, В. Рижиков, В. Тюріна, О. Тюрін та ін. Викладанню дисципліни «Основи римського приватного права» присвячені праці В. Онофрейчука, В. Васильченка, О. Харитонова, О. Мацегоріна, І. Безклубого та ін.

Метою статті є проаналізувати значення дисципліни «Основи римського приватного права» у формуванні базових компетентностей майбутніх правознавців та дослідити роль засобів навчання в ефективному викладанні цієї дисципліни, що сприятиме розвитку базових компетентностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі підготовки правознавців викладається близько 50 дисциплін юридично-правого напрямку. Також обов'язковим є вивчення іноземної мови, дисциплін економічного спрямування та циклу гуманітарних дисциплін для формування загальної підготовки сучасного фахівця-правознавця. Підготовка правознавців складається з гуманітарного, соціально-економічного, природничо-наукового, професійного і практичного циклів, а також практичного навчання.

Як стверджує О. Мацегорін, ґрунтовне опанування феноменом сучасного права України неможливе без ознайомлення з його витокami – римським правом – невід'ємної методологічної бази професійної юридичної освіти, основи розуміння фундаментальних засад права, правових ідей, інститутів, категорій та понять. Науково-теоретичне і практичне значення правової культури Стародавнього Риму, довершена чіткість і ясність юридичних визначень, досконала юридична техніка та інші досягнення римської юриспруденції мають неоціненне значення для підготовки юриста, становлення фахівця-правознавця, подальше підвищення його наукової та практичної кваліфікації. Володіння загальновідомими крилатими висловами, поняттями та афоризмами з римської юриспруденції не тільки свідчить про високу правову культуру, а й полегшує спілкування юристів різних держав.

Дисципліна «Основи римського приватного права» стала необхідною у справах наукового прогнозування майбутнього, методик транзитології та інтеграції тощо у зв'язку зі світовою демократизацією. У пошуку та формуванні світоглядних орієнтирів сучасної людини, її підготовленості до зваженого, конструктивного розв'язання суспільних суперечностей і конфліктів важливу роль відіграє досвід попередніх поколінь, оскільки минуле, сучасність та майбутнє є невіддільними компонентами історичного буття [1, с. 6].

Під час вивчення блоку історико-правових дисциплін, до якого входить і дисципліна «Основи римського приватного права» у студентів починають формуватися базові компетентності – комплекс освітніх досягнень майбутнього спеціаліста, які набувають у процесі навчання з метою подальшого розвитку та

імплементатії у професійній діяльності та характеризується стійкістю позитивних мотивів професійного саморозвитку і заснований на досвіді професійно орієнтованої діяльності [2, с. 6]. Оскільки змістовна специфіка базових компетентностей майбутніх правознавців повинна ґрунтуватися на певних особливостях юридичної діяльності: феномену права в юридичній діяльності; соціальної місії професії юриста; комунікації як інструменту юридичної діяльності; етики майбутнього правознавця; ролі інформації в юридичній діяльності, то вважаємо, що основними базовими компетентностями, якими повинен володіти майбутній правознавець є навчальні, комунікативні, соціальні, етичні та інформаційні.

З метою формування базових компетентностей майбутніх правознавців у вищій школі вносяться суттєві зміни до змісту навчання, вводяться нові та удосконалюються старі форми і методи організації навчального процесу, використовуються різноманітні засоби, що активізують розумову діяльність студентів та стимулюють їх до навчальної, наукової, творчої та дослідницької діяльності. Важливе місце в організації навчальних занять з дисципліни «Основи римського приватного права» традиційно займають засоби навчання. Вважаємо що до таких засобів слід віднести історичні документи, тощо.

Важливим у роботі майбутнього юриста *історичні документи*, адже вміння їх знайти, аналізувати та застосовувати на практиці – першочергове завдання кожного юриста. На заняттях викладач може організувати роботу з даним видом наочності таким чином, щоб студенти порівнювали, узагальнювали коментували документи різних років. *Наприклад, під час вивчення питання діяльності римських юристів студентам можна запропонувати опрацювати уривок із промови Цицерона «На захист поета Архія» і дати відповіді на запитання типу:*

- 1. Яким чином поет Архій отримав римське громадянство?*
- 2. Чи мав він законне право отримати римське громадянство? Чому?*
- 3. Які підстави є у Цицерона, щоб закликати суддів до того, щоб поета не позбавляли римського громадянства? Вони вагомі? Чому?*

4. Чи мали свідчення людей вищі привілеї за документальне підтвердження. Відповідь обґрунтуйте.

5. Чи відрізняється право набуття громадянства у Римі і Греції? Якщо «так», то чим?

6. Які в Греції привілеї мали поети. Наведіть приклад.

7. До чого закликає Цицерон суддів? Чому? Як Ви вважаєте, судді прислухались до слів мислителя? [3, с. 73].

Таке завдання сприяє розвитку комунікативної, соціальної, інформаційної та навчальної компетентностей, оскільки його виконання вимагає від студентів добре володіти навчальним матеріалом, мислити, відстоювати обрану соціальну позицію (захистити чи ні, підтримати чи ні тощо), переконувати та захищати власну думку.

Схеми і таблиці допомагають виділити головне, вони «зачиняють» інформацію в єдиний простір. При складанні схем, таблиць студент здійснює логічні операції: аналіз, синтез, порівняння, вміння перетворити і узагальнювати матеріал, приводити його в систему і графічно зображати. Однак, при всій схожості схем і таблиць, вони мають чітко виражені відмінності. Дуже зручно застосовувати таблиці та схеми при вивченні причин і наслідків подій і явищ. Вони допомагають виявити причинно-наслідкові зв'язки.

Застосування таблиць та схем допомагає вирішувати ряд завдань: активізує увагу майбутніх правознавців, підвищує інтерес до предмета, економить, розвиває логічні судження, тому відповіді супроводжуються поясненнями і власними висновками. Одним з наслідків роботи зі схемами є те, що в студентів з'являється звичка досліджуваний матеріал представляти в систематизованому вигляді, що спрощує завдання розуміння, запам'ятовування і застосування [4, с. 237]. *Наприклад, у процесі вивчення теми «Захист прав. Позови» можна запропонувати студентам укласти порівняльну таблицю легісакційного, екстраординарного та формулярного процесів, визначивши їх поняття, стадії та види.*

Фотокарточка (малюнок) в роботі майбутніх правознавців – основне джерело роботи. Наприклад, слідчий, під час розслідування злочину повинен вміти уважно та детально вивчати, аналізувати та робити висновки із зображення, адже кожна деталь може нести вагоме значення у справі. Саме тому у процесі вивчення дисципліни «Основи римського приватного права» слід приділяти більше уваги аналізу старих фотокарток, де у студентів виробляються вміння інтерпретувати факти та явища [5, с. 22]. Пропонуємо під час вивчення теми «Особа в римському приватному праві» використати такий алгоритм прочитання фотокарточки (малюнка), де зображені вельможі і раби:

1) *Як можна визначити, хто належить до знаті, а хто до рабів.*

Відповідь аргументуйте?

2) *Якими видами роби займаються раби? Як цих рабів можна класифікувати?*

3) *Порівняйте вигляд рабі, що несуть вельможу і тих, що кладуть дорогу. Чим вони відрізняються? Чому?*

4) *Прокоментуйте вислів «Всі дороги ведуть в Рим». Яку роль відведено рабам за цими словами?*

5) *Визначте статус особи в червоному. Доведіть думку.*

6) *Назвіть будь-які інші джерела, що могли б вам допомогти перевірити достовірність ваших висновків щодо цієї фотографії.*

7) *Що ви знаєте про події, відтворені на фото?*

8) *Чи відповідає ця фотографія на питання, на які ви хотіли б отримати відповідь?*

9) *Який політико-правовий статус тоді мала Україна? Як це вплинуло на причину знімку?*

Аналізуючи фотокарточку (малюнок) студентам слід проявити зосередженість та логіку. Майбутні правознавців повинні охарактеризувати фон, на якому зроблено фото, одяг людей, їх поведінку, посади, яким вони відповідають, припустиму подію тощо. Під час такої роботи у студентів формується навчальна (застосування набутих знань), інформаційна

(узагальнення та обґрунтування інформації, соціальна (здатність адекватно оцінювати навколишню дійсність на основі наявних знань про неї, що дають змогу зрозуміти основну закономірність соціальної ситуації; уміння знаходити інформацію в невизначеній ситуації та будувати свою поведінку для досягнення балансу між своїми потребами, очікуванням, сенсом життя і вимогами соціальної дійсності;), комунікативна (аргументація та доведення власної думки).

Складання та характеристика історичного портрету. Як відомо, історія держави і права твориться людьми, видатними діячами свого часу. І саме від усвідомлення студентами особливостей цієї діяльності та її наслідків студенти зможуть зрозуміти її вплив на процес становлення та розвитку державності й права, зуміють робити власні висновки, аналізувати, критикувати та пропонувати власні вирішення тих чи інших проблем. Це сприятиме розвитку інтересу до обраної спеціальності, умінь знаходити правильні відповіді, робити висновки. Робота зі складанням історичного портрету – це вид завдань, що забезпечує розвиток умінь аналізувати і критикувати діяльність історичних постатей, вміння робити висновки про їх вплив і внесок у зовнішній та внутрішній розвиток країни, виділяти позитивне і негативне у їх правлінні тощо. *Складання історичного портрету можна поєднати з використанням комп'ютерної програми «Фоторобот», зокрема запропонувати студентам укласти портрети Цицерона, Октавіана, Гая, Юстиніана тощо.*

Таке завдання зацікавить студентів своєю неординарністю, активізує роботу студентів, бесіда на такому занятті може плавно перейти в дискусію, а це є позитивним мотивом навчальної діяльності. У студентів за допомогою такого засобу відбувається формування всіх базових компетентностей, адже вони і навчаються, і працюють з інформаційними ресурсами. У студентів розвивається комунікаційний потенціал та виховуються морально-етичні цінності, виробляється соціальна позиція.

Застосування *інформаційно-комунікаційних засобів* навчання (комп'ютера, проектора, мультимедійної дошки) дозволяє активізувати увагу

студентів, підвищити їхній інтерес до інформації, створити умови для розвитку як чуттєвої, так і розумової сфери особистості, забезпечити образність у пізнанні історії, економію часу. Цікавими для перегляду студентів є документальні фільми з історії стародавнього світу, зокрема Риму, оскільки ця епоха залишилася поза нашим кругозором, а сприйняття матеріалу з книжки у сучасних студентів великої зацікавленості, на жаль, не викликає. Саме тому необхідно пропонувати студентам перегляд документальних фільмів з подальшим їх аналізом та порівнянням з текстом книги.

Під час відповідей на практичних заняттях, студент може використати розроблену заздалегідь презентацію обраної проблематики. Таку ж методику доповіді може обрати і лектор під час підготовки лекції.

Яскравість і емоційність вражень, створюваних за допомогою аудіовізуальних засобів, стимулює мислення, творчу уяву, інтереси студентів. Особлива виразність аудіовізуальної інформації відкриває широкі можливості для виховного впливу на студентів. Застосування технічних засобів навчання, крім того, обумовлене інтенсифікацією сучасного процесу вивчення історії: значно зростає обсяг історичної інформації при скороченні годин на вивчення гуманітарних дисциплін. Використання технічних засобів навчання дозволяє представити студентам навчальний історичний матеріал у найбільш компактному і зручному для сприйняття, економному за часом вигляді.

Висновки. Отже, впровадження засобів навчання під час вивчення історико-правових дисциплін з метою формування базових компетентностей у майбутніх правознавців сприяє глибокому розумінню поставленої проблеми, виробленню самостійної позиції, оперуванню аргументами, сприяють розвитку критичного мислення, вмінню зважати на думки інших, визначати вдалі аргументи, сприяють уточненню власних переконань і формуванню власного світогляду. Вдало підібрані засоби навчання допомагають реалізувати освітню мету (скласти уявлення про процес чи подію, поглибити зміст вивченого матеріалу, використати на практиці набуті теоретичні знання, уміти орієнтуватися у різній складності ситуаціях); виховну мету (виховувати

культуру поведінки міжособистісних відносин, повагу та любов до Батьківщини, національну свідомість); розвивальну мету (формування та розвивати предметно-історичні компетенції та пізнавальні можливості студентів). З їх допомогою майбутні правознавці вчать знаходити, обробляти та аналізувати інформацію, працювати з джерелами (інформаційна компетентність); робити висновки, правильно формулювати власну думку, вміти її висловлювати, використовуючи професійну лексику (комунікативна компетентність); розуміти сутність проблемної ситуації, різних соціальних інститутів, володіти навичками міжособистісних стосунків (соціальна компетентність); проявляти моральні та культурні якості, знання традицій, ритуалів, етикету, берегти історичні цінності; (етична компетентність).

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проведене дослідження не вичерпує повною мірою всіх проблем, пов'язаних із вивчення дисципліни «Основи римського приватного права», спрямованого на формування базових компетентностей. Потребують детального вивчення форми та методи навчання, які є ефективними у вирішенні даної проблеми, аналіз критеріїв оцінювання та рівнів сформованості базових компетентностей.

Список використаної літератури

1. Мацегорін, О. Римське право: Робоча навчальна програма // І. О. Мацегорін. – К. : КНУ, 2013. – 31 с.
2. Гришко, В. Формування базових компетентностей майбутніх правознавців у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук / В. І. Гришко. – Рівне: НУВГП, 2016. – 21 с.
3. Гришко, В. Історія держави і права України: практикум для студентів напряму підготовки 6.030401 «Правознавство» // В. І. Гришко. – Рівне : НУВГП, 2014 – 100 с.
4. Чорнух, І. Логічні схеми і таблиці в навчанні історії [Текст] / І. Н. Чорнух // Теорія і практика освіти в сучасному світі: матеріали міжнар. науч. конф. (м. Санкт-Петербург, лютий 2012 року). – СПб. : Реноме, 2012. – С. 237-239.

5. Мокрогуз, О. Навчити «прочитувати фотографії» (З досвіду інтерпретації візуальних архівних матеріалів у шкільному курсі історії) / О. Мокрогуз // Історія в школах України. – 2004. – № 8. – С. 22-31.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Кочубей А. В.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2016

Гришко В., Борейчук А. Роль средств обучения в преподавании дисциплины «Основы римского частного права» (на основе компетентностного подхода)

В статье проанализировано роль средств обучения в преподавании дисциплины «Основы римского частного права», раскрыто ее значение в профессиональном развитии будущих правоведов, а именно - формировании в них необходимых базовых компетенций. Автором доказывается, что их формированию эффективно способствуют исторические документы, фотографии, схемы, таблицы, составление исторического портрета, информационно-коммуникационные средства.

Ключевые слова: учебный процесс, будущие правоведы, средства обучения, базовые компетентности, Римское частное право.

Gryshko V., Boreichuk A. The role of teaching facilities in teaching the course “fundamentals of roman private law” (competency-based approach)

Teaching facilities in teaching the course “Fundamentals of Roman private law”, their significance to future lawyers’ professional development, particular in necessary basic competency formation, so as legal definitions, legal technique and other Roman law achievements play a great role in lawyer preparation, lawyer formation and further increase of professional and scientific qualification, were analyzed in the article.

The author offered “future lawyer basic competency” definition as the complex of future professional learning achievements acquired during a teaching process aiming further development and implementation in professional activity and characterized by stability of professional self-development positive motives and founded on the professionally-oriented activity experience.

The central place, among the existing basic competencies classifications future lawyers have to master at the time of learning the discipline “Fundamentals of Roman private law”, on author’s opinion, occupied by learning, social, informational, communicative and ethical competencies, as the future lawyer basic competency substantive specifics must rely on specific legal activity features: law phenomenon in legal activity, social mission of legal profession, communication as the legal activity instrument, future lawyer ethics, the role of information in legal activity.

It is proved in article, that the next teaching facilities the most effectively contribute to the future lawyer basic competencies formation: historical documents, photos, schemes, tables, historic portrait composition, informative-communicational

facilities. The use of these teaching facilities helps to tackle the next tasks: activate the future lawyers attention; grow the interest to discipline; develop logical judgments, so that answers are accompanied with explanations and own conclusions; enhance the development of skills to analyze and criticize the historical figures activity, to make conclusions about their impact and contribution to external and internal state development, to select positive and negative in the governing; students show up the tendency to represent research material in structured order that simplify the understanding, remembering and applying task; they learn to formulate and argue own opinion, make solid and reasoned conclusions etc.

The meaning features of each suggested teaching facility is characterized in the article, the examples with this facilities usage in our practical experience were given and disclosed their role in basic competency formation during the discipline “Fundamentals of Roman private law” learning.

Keywords: *learning process, future lawyers, teaching facilities, basic competencies, Fundamentals of Roman private law.*